

Резюме

Іваненко І. П. Про створення в Україні електронних державних реєстрів охоронних документів на об'єкти промислової власності.

У статті пропонується варіант розв'язання актуального завдання створення в Україні електронних державних реєстрів охоронних документів на об'єкти промислової власності. Сформульовано мету створення зазначених реєстрів, загальні вимоги до них та вимоги стосовно правового забезпечення їх функціонування. Зазначено очікувані результати впровадження електронних державних реєстрів охоронних документів на об'єкти промислової власності.

Ключові слова: безпаперові інформаційні технології, електронні державні реєстри, об'єкти промислової власності, охоронні документи.

Резюме

Іваненко И. П. О создании в Украине электронных государственных регистров охранных документов на объекты промышленной собственности.

В статье предложен вариант решения задачи создания в Украине электронных государственных регистров охранных документов на объекты промышленной собственности. Сформулирована цель создания указанных регистров, общие требования к ним и требования относительно правового обеспечения их функционирования. Обозначены ожидаемые результаты внедрения электронных государственных регистров охранных документов на объекты промышленной собственности.

Ключевые слова: безбумажные информационные технологии, электронные государственные регистры, объекты промышленной собственности, охранные документы.

Summary

Ivanenko I. On creation of electronic state registers of security documents on the objects of industrial property in Ukraine.

The article suggests the variant of implementation solution for creation in Ukraine of electronic state registers of security documents on the objects of industrial property. The purpose of creating of the specified registers is formulated, as well as the general requirements for it and the requirements concerning the legal support of their functioning. Expected results of implementation of the electronic state registers of security documents on the objects of industrial property are marked.

Key words: paperless information technologies, electronic state registers, objects of industrial property, security documents.

Отримано 25.11.2013

УДК 347.77

А. В. ЛУЗАН

Аліна Володимирівна Лузан, здобувач Київського університету права НАН України

ВПЛИВ ГАЛУЗЕВОГО СТРУКТУРУВАННЯ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ВИНАХОДІВ НА ПРАКТИЧНИЙ МЕХАНІЗМ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ТА ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ ЇХ ТВОРЦІВ

Науково-технічний прогрес стрімкими темпами набуває значущості в контексті розвитку всіх сфер життєдіяльності суспільства. Важливими напрямками при створенні сприятливого економічного, технічного, соціального клімату виступають пріоритетні, для більшості держав, системи нормативного регулювання відносин у сфері винахідництва та інновацій, збалансована побудова яких сприяє формуванню конкурентоспроможної позиції країни в контексті швидкої глобалізації та міжнародного співробітництва.

Не одна світова країна вийшла на мировий подіум саме завдяки створенню та своєчасному запровадженню раціональної концепції законодавства в галузі охорони та захисту інтелектуальної власності (Японія, Сінгапур, Німеччина, Китай тощо).

На підтвердження цієї тези варто погодитися з аргументацією Г. А. Андрощука стосовно процесу створення системи інтелектуальної власності в Китаї, що був розпочатий у кінці 70-х років ХХ ст., коли проводилася політика реформ та відкриттів, що в кінцевому результаті дало поштовх стрімкому розвитку економіки та всьбічному прогресу суспільства¹.

Наша держава, яка протягом багатовікової історії породила плеяду видатних вчених та винахідників, повинна вживати всіх можливих заходів з метою створення сприятливої атмосфери для розвитку промислової власності, зокрема умов, які б стимулювали науку й техніку розважливими та збалансованими методами.

Так, Л. М. Аріст зазначає, що нерозважливе надання патентів (привілегій) у Росії в XVII–XVIII ст.ст., хоча й мало на меті стимулювання технічного прогресу, зрештою, призвело до гальмування зростання виробничих сил, інфляційних процесів та інших негативних факторів².

Питанням, пов'язаним з правовою природою, регламентацією та нормативною охороною винаходів, присвячено праці багатьох провідних вчених у галузі юриспруденції, техніки та економіки, зокрема таких, як: Г. О. Андрощук, О. Д. Святоцький, В. О. Жаров, П. П. Крайнев, Г. П. Добриніна, В. С. Лазебний, Л. І. Работягова, Б. Г. Прахов, Ю. Л. Бошицький, І. І. Дахно, О. А. Підпригора, В. Я. Тацій та багатьох інших. Однак в умовах стрімкого розвитку світових тенденцій у сфері винахідництва система охорони потребує подальшого дослідження задля її вдосконалення та продуктивної дії.

Розробка раціонального механізму взаємодії правоохоронних норм у сфері винахідництва як в Україні, так і в світі, а також чіткий контроль за їх дотриманням є дуже важливим для формування технічного, економічного та соціального потенціалу кожної держави. При цьому потрібно мати чітке уявлення з приводу наступних аспектів: точного визначення об'єкта, що підлягає правовій охороні; характеристики кола суб'єктів, які залучаються в процесі правової охорони цих об'єктів (винахідники, патентні повірені суб'єкти господарювання, що замовляють або мають намір використовувати винаходи у своїй діяльності, держава в особі уповноважених органів, міжнародні організації тощо); способу, в який вищезазначені суб'єкти повинні діяти, користуючись наданими правами та виконуючи передбачені законодавством обов'язки. Також необхідно мати чітке уявлення щодо системи законодавства, в якому закріплено норми стосовно механізму визнання винаходу патентоспроможним, надання йому статусу результату інтелектуальної діяльності певного суб'єкта права та законні інтереси якого в подальшому будуть захищатися державою передбаченими імперативними методами.

Метою даної статті є галузевий аналіз правових норм та інститутів для встановлення меж взаємодії їх між собою, виявлення існуючих колізій та прогалин, а також визначення шляхів їх подолання для вдосконалення процесу здійснення суб'єктами патентного права передбачених законом повноважень.

Передусім ми пропонуємо звернути увагу на нормативне визначення та закріплення поняття винаходу в системі законодавства. Нормативну основу, що забезпечує винаходам цивільно-правову охорону в Україні, становлять Цивільний кодекс України, Кодекс України про адміністративні правопорушення, Кримінальний кодекс України, закони та підзаконні нормативно-правові акти. Крім глави 39 ЦК України, регулювання відносин у сфері використання винаходів та корисних моделей забезпечується Законом України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» від 15 грудня 1993 р., Правилами складання й подання заявки на винахід та заявки на корисну модель, затвердженими наказом Міністерства освіти і науки України від 22 січня 2001 р. № 22, Правилами розгляду заявки на винахід та заявки на корисну модель, затверджені наказом Міністерства освіти і науки України від 15 березня 2002 р. № 197, Паризькою конвенцією про охорону промислової власності 1883 р., Договором про патентну кооперацію 1970 р. та іншими правовими документами.

Проаналізувавши ряд статей Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» (далі – Закон), зокрема ст.ст. 1, 6, 7, 12, на предмет опису винаходу як об'єкта цивільного права, можна сформулювати наступне визначення: винаходом є результат діяльності людини в будь-якій сфері технології (продукт, процес або спосіб), що не суперечить публічному порядку, принципам гуманності й моралі та відповідає умовам патентоздатності, тобто є новим, має винахідницький рівень і є промислово придатним.

Як в українському законодавстві, так і в законодавстві інших країн винаходом можуть бути визнані наступні об'єкти: пристрій, тобто різноманітні конструкції та вироби (машини, прилади, механізми, інструменти, транспортні засоби, обладнання, споруди тощо); спосіб, необхідною умовою патентоспроможності якого є сукупність операцій, навіть якщо самі по собі ці операції достатньо відомі. Способи в свою чергу поділяються на такі, що спрямовані на виготовлення продуктів (виробів, речовин тощо), передбачають зміну стану параметрів матеріального світу без отримання конкретних продуктів (транспортування, обробка, регулювання тощо), визначають стан предметів матеріального світу (контроль, вимір, діагностика)³.

Стосовно ж відповідності винаходу публічному порядку, то виникає ряд питань. Адже не завжди можливо передбачити небезпечність винаходу, особливо у випадках неправильного його застосування. Крім того, протиправне використання винаходів та притягнення суб'єкта до кримінальної чи адміністративної відповідальності не є підставою для скасування патенту. Критерії моральності для кожної людини є достатньо відносними, хоча на практиці спеціалісти керуються нормами Закону України «Про захист суспільної моралі» від 20 листопада 2003 р. № 1269-IV.

Новизна винаходу є головною і характерною його ознакою. Її суть полягає в тому, що до дати подання заявки на видачу патенту або, якщо заявлено пріоритет, до дати пріоритету суть об'єкта не повинна бути розкрита для невизначеного кола осіб в обсязі, що дає можливість здійснити його. Винахід має винахідницький рівень, якщо для фахівця він не є очевидним, тобто не впливає явно із рівня техніки. Винахід визначається промислово придатним, якщо його може бути використано у промисловості або в іншій сфері діяльності. Придатність винаходу не обмежується тільки сферою промисловості. Це може бути будь-яка сфера суспільного виробництва⁴.

Отже, аналіз законодавства надає можливість зробити ряд висновків, одним із яких є те, що хоча норми статті Закону визначають поняття винаходу, а також притаманні йому ознаки, нормативна база є недостатньо зрозумілою для її сприйняття тими суб'єктами, які безпосередньо своєю інтелектуальною, творчою діяльністю створюють винаходи.

Одним із принципів нормотворчості є доступність та зрозумілість. Проте зміст ст. 7 Закону не повною мірою відповідає цим вимогам, хоча даний правовий акт є основою нормативного регулювання у сфері винахідництва.

Не приділяє достатньої уваги Закон і такому поняттю, як формула винаходу (за винятком ст.ст. 6, 12 та деяких інших). Зазначається лише, що її тлумачення повинно здійснюватись у межах опису винаходу та відповідних креслень, хоча закріплення в ст. 1 Закону терміна «формула винаходу» є надзвичайно важливим.

Сутність винаходу визначається його формулою. Формула винаходу призначена для визначення обсягу правової охорони, що надається патентом (деклараційним патентом). Вона має стисло і ясно відображати суть винаходу. Формула визнається такою, що відображає суть винаходу (корисної моделі), якщо вона містить сукупність його (її) суттєвих ознак, достатню для досягнення зазначеного заявником технічного результату. Формула базується на описі й характеризує винахід (корисну модель) тими самими поняттями, що містить опис винаходу (корисної моделі)⁵.

Отже, хоча норми ЦК України, Закону та підзаконних нормативно-правових актів і надають такому об'єкту права як «винахід» визначення та характерні ознаки, існує ряд прогалин, які провокують нерозуміння та неоднозначне тлумачення норм права.

Правовідносини, які виникають у процесі винахідництва, регулюються комплексом норм, що входять до системи багатьох галузей національного та міжнародного права: конституційного, цивільного, трудового, господарського, адміністративного, кримінального тощо.

Реальний механізм взаємодії правових норм та інститутів значною мірою впливає на практичний механізм набуття й реалізації комплексу прав та обов'язків винахідників, серед яких основними можна назвати право на патентування, право використання створеного об'єкта, передачу прав користування іншим особам, право на винагороду, право на охорону, обов'язок сплати встановлених зборів тощо.

До процесу набуття винаходом статусу об'єкта патентного права та надання йому поряд із цивільною кримінальну, адміністративну та міжнародну охорону залучається ряд суб'єктів, діяльність яких регламентується нормами багатьох галузей права. Так, у процесі створення винаходу його автор (автори) користується сукупністю цивільних прав та обов'язків, проте у випадку, коли особа працює за трудовим договором, роботодавець, як юридична особа, повинен діяти згідно з нормами трудового законодавства, отримуючи при цьому комплекс майнових прав та ряд обов'язків, до яких, зокрема, входять реєстрація, сплата відповідних коштів, виплата винагороди винахіднику.

Процедура отримання патенту регламентується як нормами цивільного, так і адміністративного права, як галузі, що регулює суспільні відносини, які складаються у зв'язку з виконавчо-розпорядчою діяльністю органів виконавчої влади та здійснення іншими органами діяльності управлінського характеру⁶. Зокрема, у 2013 р. була створена Державна служба інтелектуальної власності, основне завдання якої полягає у забезпеченні реалізації державної політики у відповідній сфері. Також адміністративним законодавством визначається механізм використання запатентованого способу без дозволу патентовласника у випадках, передбачених нормами цивільного права, зокрема: коли запатентований спосіб використовується за примусовою ліцензією або за дозволом уряду в інтересах суспільства; коли запатентований спосіб використовується лише для наукових цілей; коли запатентований спосіб використовується в транспортних засобах, що прямують транзитом через країну; коли використання запатентованого способу будь-ким, окрім заявника, було розпочато до дати подання заявки на отримання патенту на цей спосіб⁷.

Окрім того, адміністративні правовідносини мають місце в системі охорони винаходів і передбачені ст.ст. 51-2, 164-9, 164-13 Кодексу України про адміністративні правопорушення. Тим не менш, потрібно звернути увагу на той факт, що предметом адміністративної охорони прав інтелектуальної власності виступає сам процес протиправного поводження із запатентованим об'єктом, у той час як норми Цивільного кодексу України та Закону регламентують комплекс дій, спрямованих, насамперед, на визнання результату діяльності людини в будь-якій сфері технології (продукту, процесу або способу) об'єктом цивільного права і, як наслідок, надання йому захисту шляхом застосування імперативних методів згідно з нормами адміністративного та кримінального права.

Кримінальні правовідносини у сфері винахідництва, яким притаманні фактори злочинності, суспільної небезпеки, караності, винності відповідно до ст. 177 Кримінального кодексу України мають місце, коли предметом злочину є винаходи та інші об'єкти патентного права в процесі їх умисного протиправного використання чи привласнення авторства, якщо це спричинило шкоду у значному розмірі (починаючи від 20 неоподаткованих мінімумів доходів громадян). При цьому суб'єктом злочину може бути як безпосередньо винахідник, так і інші особи. Охорона тоді спрямована не на сам винахід, а на суспільні інтереси майнового характеру, які можуть бути порушені його неправомірним використанням.

Регулювання правовідносин у сфері винахідництва нормами певної національної галузі права є дуже важливим, адже залежно від правильної кваліфікації обирається спосіб захисту прав власників, держави та суспільства в кримінальному, адміністративному, цивільному чи господарському процесі. Залежно від галузевої підстави виникнення спорів визначається компетенція відповідного органу, якому за законом належать повноваження з урегулювання суперечливого питання та відновлення порушених прав, а також підвідомчість справ відповідній судовій ланці. Припущення помилок у цьому процесі може спровокувати втрату права на судовий захист або його неефективність.

Комплексний підхід до аналізу системи законодавства, який регулює відносини у сфері винахідництва, надає можливість зробити висновок, що воно є достатньо збалансованим, відповідає міжнародним стандартам та має важелі для стимулювання розвитку інтелектуальної діяльності. Тим не менш, на практиці все частіше зустрічаються випадки протиправного втручання у винахідницький процес на різних його стадіях.

Цьому сприяє насамперед неоднозначність законодавчої регламентації в питаннях нормативної характеристики винаходу як об'єкта інтелектуальної власності, тривала та складна процедура патентування, недостатня обізнаність суддів у технологічній сфері, а також відсутність жорстких санкцій у нормах адміністративного та кримінального права за порушення у сфері винахідництва.

Оптимізація правових норм, що регламентують визначення понять «винахід» та «формула винаходу», значно сприяло б однаковому, правильному й чіткому розумінню сутності даних категорій, відрізняючи винахід від інших, найбільш схожих об'єктів промислової власності, що мають свої відмінності та спеціальні режими цивільно-правової охорони.

Створення механізму контролю за діяльністю державних органів, до компетенції яких входить патентування винаходів, подальше впровадження системи електронного документообігу, розумне скорочення строків, визначених п. 17 ст. 16 Закону (для подання заяви про проведення кваліфікаційної експертизи та документа про сплату збору за її проведення з трьох до одного року) для осіб, які направили заявку на видачу деклараційного патенту, та строків проведення всіх видів експертиз, значною мірою покращило б процедуру взаємодії держави і винахідників.

Крім того, варто замислитися над необхідністю створення системи патентних судів, враховуючи позитивний досвід Російської Федерації, з метою ефективного та компетентного захисту прав всіх суб'єктів патентної діяльності.

¹ Андрощук Г. А. Охрана интеллектуальной собственности в Китае: состояние и тенденции / Г. А. Андрощук // Наука та інновації. – 2010. – № 1. – С. 81–101. – С. 81.

² Арист Л. М. Державний мир изобретений / Л. М. Арист – К.: НПП Поліграфсервіс, 2007. – 302 с. – С. 11.

³ Андрощук Г. О. Патентне право: правова охорона винаходів: Навч. посібник. / Г. О. Андрощук, Л. І. Работягова – К.: МАУП, 1999. – 216 с. – С. 41–43.

⁴ Шевченко Я. М. Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар: У 2 ч. / [Бабаскін А. Ю., Безклубий І. А., Безсмертна Н. В. та ін.] ; за заг. ред. Я. М. Шевченко. – К.: Видавничий дім «Ін Юре», 2004. – Ч. 1. – 692 с. – С. 622.

⁵ Приб Г. А. Патентознавство: Навч. посібник для дистанційного навчання / За наук. ред. С. І. Табачнікова. – К.: Університет «Україна», 2007. – 304 с. – С. 92.

⁶ Юридичні терміни. Тлумачний словник / [ред.-упоряд. В. Г. Гончаренко]. – К.: Либідь, 2003. – 320 с. – С. 14.

⁷ Святоцький О. Д. Охорона промислової власності в Україні: Монографія [Святоцький О. Д., Петров В. Л., Андрощук Г. О. і др.] ; под ред. О. Д. Святоцького, В. Л. Петрова. – К.: Видавничий дім «Ін Юре», 1999. – 400 с. – С. 65.

Резюме

Лузан А. В. Вплив галузевого структурування правової охорони винаходів на практичний механізм дотримання прав та законних інтересів їх творців.

У статті досліджуються питання законодавчого регулювання нормами провідних галузей права відносин, що виникають у процесі створення таких об'єктів права інтелектуальної власності, як винаходи. Аналізуються механізми їх взаємодії в процесі патентування та використання об'єктів промислової власності. Вносяться пропозиції щодо вдосконалення порядку реалізації прав та обов'язків учасників даних правовідносин.

Ключові слова: винахід, формула винаходу, система законодавства, галузі права, патентування, винахідники.

Резюме

Лузан А. В. Влияние отраслевого структурирования правовой охраны изобретений на практический механизм соблюдения прав и законных интересов их создателей.

В статье исследуются вопросы законодательного регулирования нормами ведущих отраслей права отношений, возникающих в процессе создания таких объектов права интеллектуальной собственности, как изобретения. Анализируются механизмы их взаимодействия в процессе патентования и использования объектов промышленной собственности. Вносятся предложения относительно усовершенствования порядка реализации прав и обязанностей участников данных правоотношений.

Ключевые слова: изобретение, формула изобретения, система законодательства, отрасли права, патентование, изобретатели.

Summary

Luzan A. Impact of sectoral structuring of legal protection of inventions on a practical mechanism for the rights and legitimate interests of their creators.

The article studies the regulatory standards of leading branches of right relations arising in the process of creating such objects of intellectual property, as the invention. Analyses the mechanisms of their interaction in the process of patenting and use of objects of industrial property. Proposals for improving the implementation of the rights and obligations of the parties to those legal relations.

Key words: the invention, the claims, the legal system, branch of law, patenting, inventors.

Отримано 20.11.2013